

УДК 069.51:745/749:069.532(477.8)
DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863/69-2-7>

Галина КОМАН,
orcid.org/0000-0003-3935-8870
завідувачка навчальною майстернею з образотворчого мистецтва
та художніх ремесел
кафедри методики викладання образотворчого
і декоративно-прикладного мистецтва та дизайну
Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника
(Івано-Франківськ, Україна) *halyna.koman@pnu.edu.ua*

ЕКСПОНАТИ ДЕКОРАТИВНО-ПРИКЛАДНОГО МИСТЕЦТВА В СТИЛІ АР ДЕКО У ЗБІРКАХ МУЗЕЇВ ЗАХІДНОЇ УКРАЇНИ

Досліджуючи експозиції українських музеїв ми можемо чимало дізнатись про життя, побут, традиції наших земляків. Музейні експонати є цінним джерелом для дослідження основних стилєвих тенденцій розвитку декоративно-ужиткового мистецтва.

Метою дослідження є мистецтвознавчий аналіз характерних особливостей експонатів декоративно-прикладного мистецтва в стилі ар деко у збірках музеїв Західної України. У роботі досліджено типологію, характерні композиційні особливості та мотиви декорування цих виробів. Встановлено, що основними стилістичними рисами означених виробів є гранчасті, зигзагоподібні, геометризовані силуети, декоративні елементи, притаманні для стилю ар деко. Серед основних композиційних мотивів, зображених на експонатах музейних збірок, які досліджено, переважають такі: театральні сцени, стилізовані рослинні композиції, сюжети з птахами. Художнє виконання декорування цих виробів засвідчує вплив стилю ар деко, для якого є характерним стилізація, лаконічність та геометризація форм. Вдалось на прикладі деяких експонатів декоративно-прикладного мистецтва прослідкувати взаємовплив народних мотивів та авангардових віянь.

З плином часу відбувається руйнування, знищення творів декоративно-прикладного мистецтва даного стилю. Тому є потреба у науковому дослідженні збережених експонатів музеїв Західної України.

Відзначимо, що музейним працівникам вдалось належним чином зберегти вироби міжвоєнного періоду та сформувати експозиції в залах музеїв так, щоб відтворити атмосферу міського побуту 20-х – 30-х рр. ХХ ст. Певні незручності у дослідженні спричинені тим, що більшість експонатів узагальнено датовано початком ХХ ст., варто дотримуватись більш диференційованого підходу.

Результати дослідження можуть бути застосовані для подальшого вивчення особливостей стилю ар деко у творах декоративно-прикладного мистецтва, виявлених в експозиціях музеїв України.

Ключові слова: ар деко, експозиція, музейна збірка, вироби, стиль.

Halyna KOMAN,
orcid.org/0000-0003-3935-8870
Head of an Educational Workshop on Fine Arts and Crafts
at the Department of Visual Arts, Decorative and Applied Arts,
and Design Methods of Teaching
Vasyl Stefanyk Precarpathian National University
(Ivano-Frankivsk, Ukraine) *halyna.koman@pnu.edu.ua*

EXHIBITS OF DECORATIVE AND APPLIED ARTS IN THE ART DECO STYLE IN COLLECTIONS OF MUSEUMS OF WESTERN UKRAINE

By exploring the expositions of Ukrainian museums, we can learn a lot about the life, manner of existence, and traditions of our countrymen. Museum exhibits are a valuable source for researching the main stylistic trends in the development of decorative and applied art.

The purpose of the study is an art historical analysis of the characteristic features of the exhibits of decorative and applied art in the Art Deco style in the collections of Western Ukraine museums. The paper investigates the typology, characteristic compositional features, and decorative motifs of these products. It has been established that the main stylistic features of the mentioned products are faceted, zigzag-shaped, geometric silhouettes, decorative elements common for the Art Deco style. Theatrical scenes, stylized plant compositions, scenes with birds prevail among the main compositional motifs depicted on the studied exhibits of the museum collections. The artistic performance of the decoration of these items demonstrates the influence of the Art Deco style, which is characterized by stylization, laconicism, and geometric shapes. It was possible to trace the interaction of folk motifs and the avant-garde trends on the example of some exhibits of decorative and applied art.

In the course of time, works of decorative and applied art of this style are being destroyed. Therefore, there is a need for a scientific study of the preserved museum exhibits of Western Ukraine.

It should be noted that the museum workers managed to properly preserve the items of the interwar period and to arrange the expositions in the museum halls in such a way as to recreate the atmosphere of urban life in the 20s and 30s of the 20th century. Certain inconveniences in the research are caused by the fact that most of the exhibits are generally dated to the beginning of the 20th century. That is why it is worth following a more deferential approach.

The results of the research can be applied for further study of the features of the Art Deco style in the works of decorative and applied art found on display in Ukrainian museums.

Key words: Art Deco style, exhibition, museum collection, products, style.

Постановка проблеми. Тема художніх особливостей творів декоративно-прикладного мистецтва міжвоєнного періоду зі збірок музеїв Західної України, їхньої стилістики є малодосліджуваною темою. Під час аналізу досліджень даної теми та в ході натурних обстежень виробів зазначеного періоду, виявлено, що вони потребують додаткового мистецтвознавчого аналізу. Часто у вітчизняній науковій мистецтвознавчій літературі упускають аналіз художніх рис виробів декоративно-прикладного мистецтва в стилі ар деко, або узагальнено відносять їх до напрямку «модернізм». Варто чітко виокремити стиль ар деко, глибше дослідити його особливості та роль у формуванні подальших векторів розвитку українського декоративно-прикладного мистецтва.

Виставкові музейні експозиції – це одне із найкращих джерел для натурних досліджень, аналізу хронології розвитку стильових напрямів декоративно-прикладного мистецтва. Оскільки приватні збірки колекціонерів часто з фінансових, приватних міркувань є закритими або частково, або взагалі для загалу. В ході дослідження вдалось знайти чимало експонатів в стилі ар деко у збірках музеїв Західної України. Найбільше привернули увагу виставкові колекції Львівського музею етнографії та художнього промислу Інституту народознавства НАН України, Івано-Франківського краєзнавчого музею, Музею ткацтва та килимарства міста Глиняни.

Аналіз досліджень. Фондову колекцію Музею етнографії та художнього промислу у Львові було висвітлено у роботі Г. В. Голубець (Голубець, 2006). В даному дослідженні вона дала узагальнений аналіз двох великих збірок музею – етнографічної та художнього промислу, не виконуючи детального аналізу стосовно художніх, стильових особливостей виробів декоративно-прикладного мистецтва. Також вона дослідила та описала виставкову діяльність Музею етнографії та художнього промислу Інституту народознавства НАН України, не вдаючись до детального опису самих колекцій (Голубець, 2012). Темі історії декоративно-ужиткового мистецтва присвячена спільна дослідницька робота Т. Кари-Васильєвої та З. Чегусової (Кара-Васильєва, Чегусова, 2005).

Однак у цій роботі не виокремлено інформацію про міжвоєнне двадцятиліття. Також є чимало каталогів, які популяризують музейні колекції, проте, в них відсутня інформація про виставкові збірки в галузі декоративно-прикладного мистецтва міжвоєнного періоду, їх художні особливості.

Метою статті є мистецтвознавчий аналіз характерних особливостей експонатів декоративно-прикладного мистецтва в стилі ар деко у збірках музеїв Західної України. Використано загальнонаукові методи аналізу: натурні обстеження, узагальнення, типологізація.

Викладення основного матеріалу. Музейні колекції, як відомо, є не лише вагомим чинником духовного розвитку суспільства, а й центрами дослідницької діяльності. Так, в експозиції Івано-Франківського краєзнавчого музею є чимала колекція виробів декоративно-прикладного мистецтва, що яскраво репрезентують культуру та побут Прикарпатського краю. Чільне місце серед представлених експонатів посідають вироби з дерева, кераміки, текстилю в стилістиці ар деко.

Перші вияви стилю ар деко простежуються в розробках художників і майстрів, що експонувалися на Міжнародній виставці декоративних мистецтв і художньої промисловості 1925 р., яка відбулась в Парижі. Проте, декоративному стилю міжвоєнного періоду мистецтвознавці не надали важливого значення, вважаючи його короткотривалим і незавершеним явищем. Лиш з середини 1960-х рр. ар деко став в один ряд з іншими художніми течіями модернізму (Янішевська, 2017). Цей стиль об'єднав в собі різні художні напрями: сецесію, кубізм, функціоналізм. Крім того, для ар деко характерне звернення до мотивів екзотичних культур та до глибинних витоків народного мистецтва. Найпоширенішими елементами стилю є зигзаги, трикутники, ромби, строгі вертикальні лінії.

Необхідно зазначити, що термін «ар деко» не так давно утвердився в обігу вітчизняної мистецтвознавчої лексики. Перші спроби аналізу цього стилю в контексті українського мистецтва зробили такі науковці як: Р. Яців, А. Банцекова, І. Крейзер. Зокрема, стилю ар деко в мистецтві Львова міжвоєнного періоду присвячено ряд статей А. Банцекової.

Досліджуючи збірки декоративно-прикладного мистецтва музеїв Західної України, вдалось сформувати певне уявлення про інтер'єри помешкань 1920-х – 1930-х рр. ХХ ст.

Зокрема, з експозиції Івано-Франківського краєзнавчого музею привертає увагу презентабельна шафа для посуду. Її основа сформована з двох частин. Нижній об'єм шафи прямокутної форми з трьома дверцятами, розділеними різьбленими вертикальними фризами. Дверцята декоровані накладною різьбою у вигляді квітів. Верхня тридверна частина увінчується фігурним, параболічної форми завершенням. Його силует нагадує аттикові завершення багатьох станіславівських споруд міжвоєнного періоду. Привертає увагу оздоблення центральних дверцят, декорованих товстим гранчатим склом у вигляді сот, скріплених металом. Оскільки для стилю ар деко характерні «ламані» лінії, гранчасті форми, декоративні елементи у вигляді зигзагів, трикутників, багатогранників, він ще й отримав назву «кришталковий стиль». Для орнаментики цього стилю характерне узагальнення, віддаленість від природи, тому пластика різьбленого рослинного орнаменту шафи досить лаконічна, стилізована. Ця риса істотно відрізняє ар деко від сецесії з її поривом до натуралістичності. Бічні дверцята опуклої форми з гладким склом. Завдяки співвідношенню світлих і темних порід дерева, застосованих в техніці інтарсії, на поверхні стільниці шафи чітко прочитується мотив «шахматки», характерний для стилю ар деко.

Таку шафу можна доповнити, виставивши на стіл, ще один експонат з виставки – чайний порцеляновий сервіз. Він складається із чайника, посудини для вершків, шести чашечок з тарілочками. Сервіз набув розкоші завдяки застосуванню позолоти на кришці та носію чайника, горловинах, ручках, внутрішній поверхні чашок. На основному коричневому фоні сервізу зображені галантні сцени із дамами та кавалерами, запозичені зі стилю рококо, проте в іншому обрамленні: використано орнаментальні смуги з дрібних ромбів та геометризаних квітів. Використання античного мотиву пальметки в декорі виробу свідчить про переосмислення культур багатьох народів, привите декоративно-прикладному мистецтву ар деко австрійським архітектором та дизайнером Й. Гофманом. На денці виробів зберігся надпис «Made in Czechoslovakia».

Стилістикою ар деко позначена вишукана дерев'яна скриня темно-коричневого кольору на фігурних ніжках. Боки передньої частини округлі, з виступами. Вишуканості виробу надають інкрустовані композиції із сидячими на зірках

пташками, розташовані на верхній частині та передній стінці скрині. Для декору автор використав темну та жовтувату породи дерева. В інкрустованих композиціях проглядаються головні риси ар деко: тяжіння до геометризації та спрощення форм, численне застосування трикутників, зигзагів, еліпсів, що створюють відчуття динаміки і статичності водночас. Боки та кути скрині оздоблені інтарсією у вигляді решітки. Щодо металевої фурнітури, то виріб має С-подібні ручки з боків та замок у вигляді птаха на кришці скрині.

Привертає увагу настінний годинник, датований 1930-м р. В середині дерев'яного видовженого корпусу закріплений циферблат з механізмом та маятником. Верхній виступ годинника декорований накладною різьбленою композицією з овальних мотивів. Металевий циферблат з великими чорними арабськими цифрами та двома фігурними стрілками прикритий опуклим світлим склом. В нижній частині годинника крізь вітраж з білого гранованого скла видніється металевий маятник.

Уявлення про аксесуари тогочасного жіночого вбрання дає дамська театральна сумка з темно-коричневої тафти. Виріб оздоблений вишивкою зі світло-сірого бісеру та стрілчастим металевим фермуаром з оксамитовою ручкою. В основі вишивки квітка-розетка в обрамленні ромбів. Уздовж периметру сумочки звисають тороки з того ж бісеру.

Івано-Франківський краєзнавчий музей володіє чималою колекцією виробів народних майстрів. В стилістичному вирішенні деяких експонатів простежується вплив ар деко. Зокрема, це проглядається у формі ваз, що нагадують амфори та кубки, в геометризованому декорі полив'яного посуду, різьблених мотивах дерев'яних меблів. Це дозволяє простежити стилістичні закономірності розвитку «декоративного стилю» на місцевому ґрунті. Аналізуючи особливості геометричного орнаменту в образно-пластичній мові українського мистецтва 1910–1930 рр., українська дослідниця Н. Янішевська запевняє, що професійні митці декоративного мистецтва того періоду нерідко черпали ідейну й формальну основу для власної новаторської творчості з народної традиції (Янішевська, 2017: 7).

У збірці музею також є колекція друкованих видань, графічне оформлення яких ознайомлює з мистецтвом книги 20-х – 30-х рр. ХХ ст. В композиційному вирішенні обкладинок прослідковується синтез стилізованих народних мотивів та нового авангардного мистецтва.

Звичайно, значення такої експозиції не варто недооцінювати. В культурному контексті – це можливість для пізнання особливостей побуту

краян, художньо-стильових аспектів розвитку тогочасного декоративного мистецтва, естетичного виховання відвідувачів.

Слід сказати, що важливим соціально-культурним факторами розвитку авангардного мистецтва на початку 1920-х рр. було зростання довіри громадськості до митця як носія культурних ідеалів, що сприяло плідній співпраці між представниками художньої та ділової сфер (Яців, 1997: 39). Крім цього поживилась діяльність просвітницьких, мистецьких товариств, набули поширення науково-популярні видання, відродилась традиція виставок-ярмарків в містах і містечках Галичини.

Музей етнографії та художнього промислу Інституту народознавства Національної Академії Наук України у Львові вже понад сімдесят років є одним із найбільших культурних, наукових осередків не лише Львова, а й України. Створений в 1951 році на базі Львівського міського промислового музею та музею Наукового товариства імені Шевченка музей оселився в будинку колишньої Галицької ошадної каси.

Колекція Музею етнографії та художнього промислу Інституту народознавства Національної Академії Наук України у Львові сформована з великого розмаїття виробів декоративно-прикладного мистецтва різних періодів. Серед численних експонатів почесне місце посіла постійно діюча виставка в стилістиці ар деко.

Особливий інтерес викликає колекція жіночого вбрання. Вільні, видовжені силуети суконь з лаконічною вишивкою бісером та декоративними нитками доповнюють аксесуари у вигляді сумочки чи головного убору. Мода на елегантні сумочки була започаткована в Європі з середини XIX ст. Будь-яка з них слугує більше модним елементом, аніж ужитковим виробом. Переважно це сумочки з металевої сітки на довгих ланцюжках, з фермурами, нерідко зі срібним покриттям. Подібний одяг та аксесуари можна зустріти також в музеях Польщі, Німеччини, Австрії.

Серед численної колекції порцеляни XIX–XX ст., яка також презентована у цій залі музею, привертають увагу порцелянові статуетки Пацківської фаянсової фабрики, яка у першій третині минулого століття функціонувала в Пацикові (Підлісся) біля Станіславава. Вироби цієї фабрики відомі в цілому світі, в минулому часто виставлялись у спеціальному павільйоні у Львові. Твори дрібної пластики міжвоєнного періоду часто виконані у стилі ар деко. Одним із улюблених тоді сюжетів був мотив театральної сцени, типовий серед виробів пацківської фабрики. Пластичне їх вирішення засвідчує вплив стилю ар деко, який

прочитується у фасонах одягу, головних уборах, прикрасах, взутті героїнь. Деякі статуетки демонструють один із улюблених мотивів у пластиці ар деко малих розмірів – мотив танцю. Колірний акцент в оздобленні фігурок визначає монотонне забарвлення одягу персонажів, без особливої деталізації. Варто зазначити, що ці фігурки можна бачити серед ілюстрацій з альбому проектів Першої Галицької художньої Фаянсової та Пацківської теракотової фабрики, який зберігається в Національному музеї у Варшаві (Ceramiczna galanteria...). Вироби виготовляли із якісної місцевої глини сіруватого кольору, переважно методом відливання з форм. Тиражування і дозволяло продавати продукцію з Пацикова по всій Речі Посполитій, а також у країнах Західної Європи.

Серед колекції меблів у експозиції в стилі ар деко представлені такі вироби: столик для рукоділля 1920-х – 30-х рр. (європейського виробництва), стіл 1920-х – 30-х рр. з розкладними деталями на виточених ніжках-підставках, канапа російського виробництва. Стіл та канапа обличковані горіховим шпоном. Їх форми базуються на плавних параболічних, овальних та круглих лініях. Домінують цілісні, замкнені площини.

У 2021 році в рамках святкувань «Року Івана Левинського» у п'ятьох залах музею була організована виставка «Керамічний код Івана Левинського» (Виставка...). Окрім численного посуду, декоративних ваз, дрібних керамічних виробів, експонувалася велика колекція кахлів. Серед різноманіття виробів вирізнялися кахлі з кришталковими, геометризваними мотивами раннього ар деко. Варто зазначити, що на прикладі кахель згаданої львівської фірми можна прослідкувати чіткий перехід від сецесійних мотивів до мотивів авангардових, зокрема, ар деко: декор кахель дедалі більш геометризжується, позбувається рослинної пластики, змінює своє забарвлення від пастельних кольорів сецесії до насичених ар деко. Відчувається вплив народної творчості, яка дуже вдало синтезувалася із сучасними на той час тенденціями мистецтва, зумовивши появу так званого «національного стилю». Таке поєднання прослідковується і на декоративних вазах, обличкувальній плитці для зовнішнього декору будинків, оздобленій геометризваними узорами, що нагадують гуцульські орнаменти. Час, коли творив Левинський, був періодом піднесення національного духу українців Галичини, тому вплив народного мистецтва був таким відчутним. Будинки, зведені фірмою Левинського, були одними із перших зразків раннього ар деко у Львові, як за своїм конструктивним рішенням,

так і зовнішнім оздобленням. Щодо кахель, її неабиякими художніми особливостями, слід якнайшвидше фіксувати і віддавати на збереження, оскільки прослідковується тенденція знищення багатьох печей в приватних помешканнях. Окремі колективи архітекторів, художників, реставраторів докладають усіх зусиль задля пробудження відповідальності суспільства до надбань декоративно-прикладного мистецтва, архітектурної спадщини попередніх століть. Траплялося, що й небайдужі мешканці Львова знаходили художні кахлі на смітниках і передавали в приватні колекції задля збереження.

У самому центрі Трускавця збереглась історична будівля – вілла «Гопляна», колишня літня резиденція директора трускавецького курорту Раймонда Яроша. А з 1992 року в стінах вілли працює Художній музей Михайла Біласа. Цінним є те, що в будівлі музею зберігся давній вітраж, створений в 1925 р. в майстерні відомого польського архітектора та власника вітражної фабрики Станіслава Желенського (Willa wypoczynkowa...). На вітражі зображено перший трускавецький бювет мінеральних вод «Нафтуса», який діяв в ХІХ ст. В 1976 р. вітраж було відреставровано.

Неподалік від Львова розташоване маленьке затишне містечко Глиняни. Ще з давніх часів тут зародилось ткацьке виробництво. В 1996 р. в Глинянах відома мисткиня та дослідниця Зеновія Шульга започаткувала проєкт «Відродимо глинянський килим». Зеновія Михайлівна змогла організувати чимало виставок, конференцій, майстер-класів, які сприяли відродженню історії глинянських килимів. В 2016 році вдалось залучити кошти Європейського союзу та заснувати комплекс «Мозаїка», в який входить музей ткацтва та килимарства та ткацькі майстерні. В збірці музею ткацтва та килимарства міста Глиняни є колек-

ція килимів в стилі ар деко, які ще в 1925 р. були представлені на всесвітній виставці в Парижі.

Висновки. Підсумовуючи, варто сказати, що в Музеї етнографії та художнього промислу Інституту народознавства Національної Академії Наук України у Львові та в Івано-Франківському краєзнавчому музеї серед численних експозицій є кілька зразків декоративно-прикладного мистецтва, завдяки яким можна простежити взаємовплив народних мотивів та авангардових тенденцій, які знайшли своє відображення в ужиткових виробках західноукраїнського регіону. Важливу роль у розвитку нового стилю на Галичині відіграли творчі об'єднання; художники, які здобули художню освіту у провідних європейських вузах; стиль ар деко в Галичині формувався під впливом західної та центральноєвропейських стильових тенденцій. Важливу роль у його утвердженні відігравали періодичні видання, журнальна графіка.

Варто вказати на переваги та недоліки експонування й обліку досліджуваних експонатів. Серед переваг слід відзначити те, що наукові працівники музеїв намагались організувати експозиції так, щоб відтворити атмосферу міського побуту 20-х – 30-х рр. ХХ ст. Вони забезпечили належні умови для збереження виробів. Упродовж останнього десятиліття в експозиції із запасників перенесено чимало експонатів, які раніше були недоступні відвідувачам.

Однак, всі експонати узагальнено датовані початком ХХ ст., без розмежування періоду сецесії та міжвоєнного періоду, коли запанував інший стиль. Така помилка є типовою і для багатьох наукових публікацій, монографій, підручників. Слід дотримуватись більш диференційованого підходу. Викликають застереження надто короткі описи в інвентарних книгах, що не сприяють поглибленому дослідженню музейних пам'яток.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Виставка «Керамічний код Івана Левинського (погляд через століття)»: URL: <https://www.nas.gov.ua/UA/Messages/news/Pages/View.aspx?MessageID=5785> (дата звернення: 01.05.2023).
2. Голубець Г. Виставкова діяльність Музею етнографії та художнього промислу Інституту народознавства НАН України (1992–2011 рр.). *Народознавчі зошити*. 2012. № 3 (105). С. 571–591.
3. Голубець Г. Фондова колекція Музею етнографії та художнього промислу у Львові. *Вісник Одеського історико-краєзнавчого музею*. 2006. вип. 3. URL: <http://www.history.odessa.ua/publication3/stat52.htm> (дата звернення: 07.10.2023).
4. Кара-Васильєва Т., Чегусова З. Декоративне мистецтво України ХХ століття. У пошуках великого стилю. Київ : Либідь, 2005. 280 с.
5. Янішевська Н. С. Геометричний орнамент в образно-пластичній мові українського мистецтва 1910–1930 рр. (культурологічний аспект): автореф. дис. ... канд. мист : 26.00.01. Київ, 2017. С. 7.
6. Яців Р. Художник і українське ділове життя 1920-х – 30-х рр. : візуальна ідентифікація стосунків. *Народознавчі зошити*. 1997. № 1. С. 37–48.
7. Ceramiczna galanteria z Расукова: веб-сайт. URL: <https://www.zdunskieopowiesci.pl/ceramiczna-galanteria-z-rasukowa> (дата звернення: 01.07.2022).
8. Willa wypoczynkowa «Goplyana»: веб-сайт. URL: <https://truskavets.ua/pl/leisure/willa-wypoczynkowa-goplyana/> (дата звернення: 10.08.2023).

REFERENCES

1. Vystavka «Keramicnyi kod Ivana Levynskoho (pohliad cherez stolittia)». [The exhibition "Ceramic code of Ivan Levinsky (a view through the centuries)"] URL: <https://www.nas.gov.ua/UA/Messages/news/Pages/View.aspx?MessageID=5785> (date of application : 01.05.2023). [in Ukrainian].
2. Holubets H. Vystavkova diialnist Muzeiu etnografii ta khudozhnogo promyslu Instytutu narodoznavstva NAN Ukrainy (1992–2011 rr.). [Exhibition activities of the Museum of Ethnography and Artistic Craft of the Institute of Ethnology of the National Academy of Sciences of Ukraine (1992–2011)]. *Narodoznavchi zoshyty*. 2012. № 3 (105). pp. 571–591 [in Ukrainian].
3. Holubets H. Fondova kolektsiia Muzeiu etnografii ta khudozhnogo promyslu u Lvovi. [Foundation collection of the Museum of Ethnography and Art Craft in Lviv]. *Visnyk Odeskoho istoryko-kraieznavchoho muzeiu*. 2006. vyp. 3. URL: <http://www.history.odessa.ua/publication3/stat52.htm> (date of application: 07.10.2023). [in Ukrainian].
4. Kara-Vasylieva T., Chehusova Z. Dekoratyvne mystetstvo Ukrainy XX sto-littia. U poshukakh velykoho styliu. [Decorative art of Ukraine of the 20th century. In search of great style]. Kyiv: Lybid, 2005. 280 p. [in Ukrainian].
5. Yanishevska N. S. Geometric ornament in the visual and plastic language of Ukrainian art 1910-1930 (cultural aspect): PhD thesis abstract. K. 2017. p. 7. [in Ukrainian].
6. Yatsiv R. Khudozhnyk i ukrainske dilove zhyttia 1920-kh – 30-kh rr. : vizua-lna identyfikatsiia stosunkiv. [Artist and Ukrainian business life of the 1920s-30s: visual identification of relations]. *Narodoznavchi zoshyty*. 1997. № 1. p. 37–48. [in Ukrainian].
7. Ceramiczna galanteria z Pacykowa. [Ceramic accessories from Pacyków.]: URL: <https://www.zdunskieopowiesci.pl/ceramiczna-galanteria-z-pacykowa> (date of application: 01.07.2022). [in Polish].
8. Willa wypoczynkowa «Goplyana». [Recreation villa «Goplyana»]: URL: <https://truskavets.ua/pl/leisure/willa-wypoczynkowa-goplyana/> (date of application: 10.08.2023). [in Polish].